

СТУДІЯ 10. ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ

УДК 332.365

К.А. Кіріченко, здобувач вищої освіти доктора філософії*

ksen_09@ukr.net

**Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця,
Україна**

Співвідношення рослинництва та тваринництва як фактор підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель України

Сільське господарство України стратегічно важлива галузь не тільки на державному рівні, а й на світовому. Адже сільське господарство України спроможне на вагомий внесок у розв'язання світової проблеми нестачі продовольства.

Головні підгалузі сільського господарства – це рослинництво та тваринництво. Необхідною умовою реалізації потенціалу рослинництва та тваринництва є ефективне використання земельних ресурсів на засадах сталості. Земля виконує функцію головного засобу виробництва на якому базується сільське господарство. Сільськогосподарське освоєння земель України має надзвичайно високий рівень, а за розораністю наша країна посідає перше місце у світі, що в середньому становить 78,2% [1].

Надмірна розораність сільськогосподарських земель свідчить про високий рівень розвитку рослинництва та незначну долю тваринництва у структурі сільськогосподарського виробництва. Незначна доля пасовищ лише 13 % сільськогосподарських земель ще раз підтверджує значну перевагу рослинництва над тваринництвом.

Загалом склад і структура земельних угідь є одним з визначальних чинників ефективності використання землі. За даними Держкомстату у 2020 р. сільськогосподарські землі України займають 41,4 млн га з них: рілля – 32,7 млн га; пасовища – 5,3 млн га; сіножаті – 2,3 млн га; багаторічні насадження – 0,9 млн га; перелоги – 0,2 млн га [3].

Важливим індикатором стану сільського господарства є співвідношення двох її підгалузей — рослинництва і тваринництва. Станом на 1990 р. на них припадало 40 і 60% валової продукції відповідно. Вже наприкінці 1990-х частка тваринництва скоротилася до 20%, і залишається такою на сьогодні.

Рослинництво України досягло успіху через високі валові збори, зростання урожайності та продуктивності праці. Більшою мірою такий успіх пов'язаний зі значними змінами у структурі посівних площ. Якщо раніше ріпак і соя займали майже незначні площі, то за останні 29 років посівні площі під соєю зросли в 13 разів, а під ріпаком — у 15,5 разів. Площі під цукровим буряком зменшилися в сім раз. Тобто, за сільськогосподарські виробники все

* Науковий керівник – Д.В. Шиян, д.е.н., професор

більш віддають перевагу високорентабельним культурам.

Економічне підґрунтя стрімкого розвитку рослинництва полягає у: порівняно короткому виробничому циклі тривалістю 7–10 місяців; високопродуктивній техніці, яку можна переміщувати з півдня на північ країни в періоди пікових навантажень; невеликій кількості працівників на тисячу гектарів; ліквідній на зовнішніх ринках продукції, яка забезпечить 300–500 дол. на гектар прибутку до сплати податків і фінансових зобов'язань.

Підгалузь тваринництва навпаки відчуває занепад. Економічна криза 1990-х років вплинула на скорочення тваринництва майже в сім разів. Велика рогата худоба і свині ставали джерелом швидких грошей для занепадаючих сільськогосподарських господарств, які давали змогу купити пальне хоча б для ще однієї посівної. Протягом останніх десяти років валова продукція тваринництва вийшла на рівень 30 млрд грн, а це приблизно 40% від аналогічного показника 1990 року.

Як і в підгалузі рослинництва виробники тваринництва звертаються до високорентабельного виробництва з коротким виробничим циклом. Саме тому поголів'я птиці 2020 року становить 220 млн штук, що майже відповідає рівню 1991 року, а поголів'я корів за той же період скоротилося більш як у 4,5 разу.

Співвідношення рослинництва і тваринництва залежить від декількох чинників: рівня індустріалізації країни; природних умов; етнічних і релігійних особливостей тієї чи іншої країни [3].

У цілому в економічно розвинутих країнах Європи і Англо-Америци переважає тваринництво, що ведеться на передовій базі з використанням досягнень науки, а в країнах, що розвиваються - рослинництво. Україна і досі входить до групи країн, що розвиваються, тобто високо механізовані технології, наприклад для тваринництва, занадто коштовні для більшості українських сільськогосподарських виробників.

Недосяжність прогресивних сільськогосподарських технологій це не єдина проблема сільськогосподарської галузі України, зокрема тваринництва.

Крім незбалансованості розвитку підгалузей сільського господарства тваринництва та рослинництва (за останні 10 років середньорічний темп зростання виробництва в тваринництві -0,4% проти 4,8% в рослинництві) галузь стикається з низьким рівнем товарного виробництва серед господарств населення у виробництві продукції тваринництва, з низькою інвестиційною привабливістю (високий рівень витрат у поєднанні з довгим періодом окупності), з недостатнім попитом на м'ясо-молочну продукцію (споживання її є нижчим за зазначені норми) та непрогнозованим поширенням захворювань серед великої рогатої худоби, свиней, птахів [4].

До переліку проблем розвитку тваринництва потрапляє: недостатня кормова база, низька якість продукції, відсутність державної підтримки сільгоспвиробників, непрогнозована цінова політика, відсутність ринків збуту та ін. Усе це негативно позначається на залучення інвестицій у тваринництво [5]. Через занепад галузі тваринництва продовжується тенденція до зниження вмісту гумусу в ґрунті через зменшення внесення органічних і мінеральних добрив, істотне скорочення площі зернобобових культур, багаторічних трав та

ін. Високий рівень розораності угідь, розширення посівів енергонасичених культур (соняшник, ріпак та ін.), а також неналежне виконання наявних і відмова від упровадження нових ґрунтоохоронних заходів призвели до стрімкого розвитку ерозійних процесів. Скорочення частки тваринництва має негативний вплив і на екологічний стан країни через зменшення пасовищ.

Занепад такої важливої підгалузі сільського господарства, як тваринництво призводить до: постійного зниження родючості сільськогосподарських земель; подальшого поширення високорентабельних культур рослинництва, які свою чергу у поєднанні з порушенням сівозмін виснажують землі; порушення природних ландшафтів та екологічного стану України; ризику продовольчої безпеки країни та ін.

Таке становище тваринництва, у першу чергу, викликано відсутністю цільової державної програми та надмірною бюрократизацією механізмів державної підтримки сільськогосподарських виробників підгалузі тваринництва.

З економічної точки зору сільськогосподарські виробники, науковці та держава повинні прийти до єдиної думки щодо співвідношення тваринництва та рослинництва, яке забезпечить прибутковість сільського господарства протягом довгострокової перспективи і можливість використання земель на засадах сталості.

Отже, незважаючи на високий потенціал України в розвитку тваринництва, а саме: сприятливі природно-кліматичні умови, великі земельні площі та ін. ця підгалузь сільського господарства перебуває у важкому стані. А в умовах світової кризи сільське господарство, зокрема тваринництво, потребує більшої підтримки від держави. Тому в Україні залишається широкий спектр для дослідження і створення ефективних механізмів державної підтримки розвитку тваринництва з метою відновлення його потенціалу, забезпечення населення необхідним рівнем продовольчої безпеки, а країну – стабільними міжнародними позиціями. Находження оптимального рівня тваринництва і рослинництва стане підґрунтям підвищення ефективності використання сільськогосподарських земель України.

Список використаних джерел:

1. Земельний довідник України 2020 – база даних про земельний фонд країни. – Режим доступу : <https://agropolit.com/spetsproekty/705-zemelniy-dovidnik-ukrayini--baza-danih-pro-zemelniy-fond-krayini>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Україна аграрна: цифри як похідна політики. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://uga.ua/meanings/ukrayina-agrarna-tsifri-yak-pohidna>.
4. Стан галузей рослинництва та тваринництва у 2015-2020 роках. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <https://agropolit.com/spetsproekty/736-stan-galuzi-roslinnitstva-ta-tvarinnitstva-2015-2020-roki>
5. Брик М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку галузі тваринництва в Україні. Україна: Економічний аналіз. Тернопіль, 2018. Том 28. № 4. С. 331-337.